

Vabariigi Valitsuse määruse
„Altnurga looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse senise Altnurga must-toonekure püsielupaiga kaitsekorda, laiendatakse kaitstavat ala, muudetakse kaitstava loodusobjekti tüüpi (püsielupaiga asemel moodustatakse Altnurga looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*)) ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Kaitseala asub Jõgeva maakonnas Puurmani vallas Altnurga külas.

Altnurga must-toonekure pesapaik on alates 2004. aastast olnud kaitse all Altnurga must-toonekure püsielupaigana (keskkonnaregistri kood KLO3000118) looduskaitseaduse § 50 lg 2 punkti 3 tähenduses.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva must-toonekure püsielupaiga kaitsekorda, laiendatakse kaitstavat ala ja moodustatakse püsielupaiga baasil looduskaitseala. Kaitstavat ala laiendatakse ning kaitsekorda ja kaitstava loodusobjekti tüüpi muudetakse tulenevalt vajadusest tagada parem kaitse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*; ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) I lisas nimetatud must-toonekurele (*Ciconia nigra*) ja tema pesitsuskohale ning kaitsta elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*; EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas, need on vanad looduspõhised metsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Kaks neist on esmatähtsad elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Must-toonekured eelistavad inimtegevusest kaugel asuvaid puistuid ning väldivad pesitsemist metsaservas. Loodaval Altnurga looduskaitsealal, mis asub terves ulatuses riigimaal, on hästi säilinud vanad looduslikud ja kõrge väärtusega metsad. Tegu on väga hea kvaliteediga ja aktiivselt kasutuses oleva pesitsusalaga.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni kaitse planeerimise spetsialist Leevi Krumm (tel 740 6819, e-post leevi.krumm@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse osakonna peaspetsialist Taavi Tattar (tel 786 8371, e-post taavi.tattar@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Kristiin Jääger (tel 680 7424, e-post kristiin.jaager@keskkonnaamet.ee), eksperdihinnangu on andnud Priit Luhamäe, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 5341 9456, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe vanad looduspõhised metsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning linnudirektiivi lisasse ja I kaitsekategooriasse kuuluva linnuliigi must-toonekure pesitsusala.

Vastavalt looduskaitse seaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Altnurga looduskaitseala moodustamise eeldus on ala kaitse-eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus.

Haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused – **metsaelupaigatüübid** vanad loodusmetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning kaks neist on märgitud seal esmatahtsate elupaigatüüpidega, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Nimetatud elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud kõik liigid, kes seda tüüpi metsi elupaigana kasutavad.

Must-toonekurg on väheneva arvukusega linnuliik, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualdis ning arvatud looduskaitse seaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kaitsekategooria liikide hulka, kuna tema arvukus on langenud 1980. aastate alguse 250 pesitsevalt paarilt praeguse 100–115 paarini. Looduskaitse seaduse § 48 lõike 1 kohaselt tuleb tagada I kaitsekategooria liikide kõikide teadaolevate elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaksmääramisega. Lisaks kuulub must-toonekurg linnudirektiivi I lissasse ning tulenevalt linnudirektiivi artikli 4 punktist 1 on Eestil kohustus tagada rändlindude kaitse pesitsus- ja toitumispaikade kaitse kaudu. Must-toonekure elupaigad on eelkõige vanad, minimaalse häirimise ja soodsate toitumispaikadega looduslikult mitmekesised metsamassiivid. Lisaks must-toonekurele elab talle pesitsuspaigaks sobivates vanades metsades veel kuni 400 ohustatud liiki (Must-toonekure kaitse tegevuskava 2009–2013). Seega toimib must-toonekurg teiste ohustatud liikide suhtes katusliigina.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Altnurga looduskaitseala moodustatakse olemasoleva Altnurga must-toonekure püsielupaiga baasil, mis on moodustatud I kaitsekategooria liigi pesapaiga kaitseks vastavalt looduskaitse seaduse § 50 lõike 2 punktile 3. Seega ei ole tegu uue kaitstava loodusobjektiga, vaid kaitstava ala tüübi muutmise, laiendamise ja uue kaitsekorra kehtestamisega, et tagada kaitse ka teistele loodusväärtustele. Altnurga must-toonekure ammune pesitsuspaik (keskkonnaregistri andmetel registreeriti pesa 2003. aastal, viimane vaatlus toimus 2011. aastal ja siis oli pesa asustatud) koos seda ümbritsevate eri vanuse ja struktuuriga metsadega on esinduslik looduskompleks, mille kaitse vajadus tuleneb nii üleeuroopalisest kui ka riiklikul tasemel kõrgest loodusväärtusest. Ala kaitse alla võtmine on põhjendatud eeskätt must-toonekure ja loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide kaitse eesmärgil. Lisaks pakub see ala kaitset kahele III kaitsekategooria taimeliigile ja nende kasvukohtadele.

Kaitseala eesmärgiks seatud linnudirektiivi I lisa ja I kaitsekategooria linnuliik must-toonekurg on väga haruldane ja ohustatud ning langeva arvukusega loodusliku metsamaastiku linnuliik, kelle pesitsusala on peamiselt seotud leht- ja segametsadega. Selliseid alasid on Eestis vähe säilinud. Tegemine on inimpeelgliku ja majandustegevuse suhtes tundliku liigiga, kelle kaitset ei ole võimalik tagada majandusmetsades ega kultuurimaastikel. Must-toonekured eelistavad inimtegevusest kaugel asuvaid puistuid ning väldivad pesitsemist metsaservas. Loodaval Altnurga looduskaitsealal on esindatud ning hästi säilinud vanad looduslikud ja kõrge väärtusega metsad. Tegemine on väga hea kvaliteediga ja aktiivselt kasutuses oleva pesitsusalaga.

Kaitsealale jäävad loodusdirektiivi esmatahtsad elupaigatüübid vanad looduspõõsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ja rohunditerikkad kuusikud (9050), mille kaitse ja soodsa seisundi peab Eesti riik tagama. Elupaigatüüpide esinduslikkuse hinnangud varieeruvad samasse elupaigatüüpi kuuluvate erinevate puistute puhul vahemikus B–C (A – väga kõrge väärtusega, B – kõrge väärtusega, C – keskmise väärtusega). Elupaigatüüpide inventuuri tegi 2010. aastal Keskkonnaameti looduskaitse bioloog Toomas Hirse. Looduskaitse arengukava kohaselt tagatakse looduskooluste, nagu metsad ja sood, soodne seisund eelkõige nende puutumatus tagamisega majandustegevusest. Kokku moodustavad loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid ca 38,7% kaitseala pindalast. Nende metsaelupaigatüüpide kaitset ei ole võimalik tagada tavapäraselt majandataval aladel, kuna raied hävitavad vanade looduspõõsade, rohunditerikkade kuusikute ning soostuvate ja soo-lehtmetsade loodusväärtused, rikkudes nende loodusliku arengu ja veerežiimi.

Lisaks eelnevale kaitstakse alale kavandatud kaitsekorruga kaht III kaitsekategooria taimeliiki ja nende kasvukohti: harilik ungrukold (*Huperzia selago*) ja sulgjas õhik (*Neckera pennata*). Sulgjas õhik on Eesti punase nimestiku alusel hinnatud ohuväliseks ja harilik ungrukold on Eesti punase nimestiku alusel hinnatud ohulähedaseks. Mõlema eespool nimetatud liigi puhul on vastavalt looduskaitseaduse § 46 lg 3 punktile 1 tegu liikidega, mille arvukust ohustab elupaikade ja kasvukohtade hävimine või rikkumine ja mille arvukus on vähenenud sedavõrd, et ohutegurite toime jätkumisel võivad nad sattuda ohustatud liikide hulka. Samas ei ole kumbki nimetatud liik Eestis väga haruldane ja vastavalt looduskaitseadusele tuleb kaitsta vähemalt 10% kõigist liigi kasvukohtadest, et vältida nende sattumist ohustatud liikide hulka. Mõlemad liigid viitavad pikka aega suuremate häiringuteta püsinud järjepidevat metskatet ja sulgjas õhik on ka üks metsa vääriluspõõsa tunnustele vastavate puistute indikaatorliike, st ta viitab teiste kaitsealuste liikide esinemise suurele tõenäosusele. Alal registreeritud III kaitsekategooria liigid on inimtegevuse suhtes väga tundlikud. Sulgja õhiku ja hariliku ungrukolla ohutegurid on puuliikide osakaalu muutumine metsades, vanade metsade ja suurte puude kadumine, kuivendamine ning lageraie. Sulgja õhikule sobivad elupaigad on eeskätt vanad lehtpuumetsad, mille majandamist ei saa seega liigikaitsest vajadustest lähtuvalt lubada. Eespool nimetatud liike ei ole võimalik säilitada majanduspõõsades ega rohumaadel. Küll aga tagab kavandatav elupaigatüüpide ja katusliikide kaitse põhinev kaitsekord ka nimetatud liikide säilimise.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, valiti kaitstava loodusobjekti tüübiks looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda sihtkaitsevõõndi moodustamist, mis on vajalik, et rakendada konkreetse kaitse-eesmärgi nõudlusi arvestavaid piiranguid (nt majandustegevuse keelamine, inimeste viibimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika või kasvukohta, mitte aga erinevate väärtustega looduskompleksi. Looduskaitseala kaitsekord võimaldab tagada nii kaitsealuste liikide kui ka nende metsaosade säilimise, mis on olulised metsa kui terviku ja elustiku mitmekesisuse kaitseks, aga ei vasta praegu veel konkreetsele elupaigatüübile.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, kraavikallas). Juhul, kui piiritlemisel ei olnud võimalik kasutada maamärke,

kasutati mõttelist sirgjoont. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid seisuga mai 2014.

Võrreldes senise kaitsealuse loodusobjekti pindalaga (19,4 ha), suureneb looduskaitseala pindala 78,8 ha võrra ehk 98,2 ha-ni. Kaitseala jääb tervikuna riigimaale.

Moodustatavale kaitsealale jäävate kõrge loodusväärtusega metsaelupaikade kaitse alla võtmiseks on tehtud ettepanek 2001. aastal „Eesti metsakaitsealade võrgustiku projekti” käigus, kui koostati alale kaitse-eeskirja projekt ja telliti ekspertarvamus Priit Luhamäelt. Kuna ala kaitse alla võtmine viibis, siis tehti alal vahepeal metsaraieid. 2005. aastal algatati loodusobjekti kaitse alla võtmine, mille käigus korrigeeriti ala välispiiri ning kaitseala koosseisu arvati raietest puutumatum ja kõige väärtuslikum osa. Seetõttu ei ole eelnõu menetluse käigus arvestatud täielikult ekspertide esialgse välispiiri ettepanekuga, kuna esitatud alale jäid suures osas väheväärtuslikud majandusmetsad, mille kaitse alla võtmine ei ole kaitse-eesmärke silmas pidades vajalik. Piirangute proportsionaalsuse huvides vähendati ala piiri nii, et kaitse alla võetakse üksnes heas seisus väärtused.

Kaitseala on eelnõukohase kaitse-eeskirjaga tsoneeritud vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele tervikuna Altnurga sihtkaitsevööndisse (kogupindalaga 98,2 ha). Sihtkaitsevööndi kaitseriim on vajalik kaitseala eesmärkide saavutamiseks ja loodusväärtuste säilimiseks, kuna sihtkaitsevööndi kaitseriim võimaldab tagada metsakooslustele iseloomuliku liigikoosseisu säilimise ja I kaitsekategooria liigi pesitsusrahu. Piiranguvööndi kaitsekord ei suudaks tagada nende elupaikade säilimist, kuna seal ei saa majandustegevust täielikult vältida. Majandamisega (raietega) aga kaasneks nende elupaikade hävimine ja killustumine. Kaitsealal ei ole reservaat.

Kaitseala välispiiri, mis on ühtlasi sihtkaitsevööndi piir, määramisel lähtuti sellest, et kaitstavad väärtused – eelkõige must-toonekure pesapaik ja väärtuslikud metsaelupaigatüübid – oleksid tervenisti hõlmatud ning et piir oleks üheselt arusaadav ja looduses tuvastatav. Must-toonekurg on inimpelglik linnuliik, kes on pesapaiga läheduses toimuva inimtegevuse suhtes väga tundlik. Must-toonekure kaitse tegevuskavas aastateks 2009–2013 on öeldud, et must-toonekurg on Eestis pesapaiga suhtes väga valiv ja keskmine metsasus 3 km raadiuses pesast on 74±16%, mis on tugevasti kõrgem Eesti keskmisest. Must-toonekurg eelistab inimtegevusest kaugel ja jõgede läheduses asuvaid puistusi ning väldib pesitsemist metsaservas. Võrreldes puistutega pesast 200–700 m kaugusel, on pesitsuspuistus palju suuremad puud. Pesapuude keskmine vanus on 121 aastat, kusjuures 90% pesapuudest on vähemalt 80-aastased. Kaitseala piiritlemisel lähtuti asjaolust, et must-toonekure pesapaik ja seda ümbritsevad väärtuslikud puistud oleks arvatud kaitseala koosseisu, et vältida lindude häirimist pesitsusajal.

Kaitseala välispiir kulgeb loode- ja põhjaosas mööda kraavikallast (kraav jääb kaitseala koosseisu) kuni kraavi lõpuni ning seejärel on piiritlemisel kasutatud sirgjoont, mis jookseb kuni ristuva metsasihini. Ida-, lõuna- ja lääneosas kulgeb piir mööda metsasihtide kaitsealapoolset serva. Kuna kuivendamine on üks oluline mõjutegur nii must-toonekure elupaiga kui ka metsaelupaigatüüpide kvaliteedile ja säilimisele, siis arvati kaitseala välispiiril asuv kraav kaitseala koosseisu, et vajaduse korral vähendada kuivendamise mõju kaitseala väärtustele. Teed ja sihid on jäetud kaitsealalt välja, kuna nende kasutamisest tulenevad võimalikud ohud (peamiselt mürahäiring) pole ala kaitse-eesmärkide seisukohast olulised.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (eksperdid Leevi Krumm, Helen Toom ja Mariliis Märtsen Keskkonnaametist, Toomas Hirse) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Priit Luhamäe, 2001). Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal esinevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning oleks proportsionaalne saavutatavale efektile.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud ühte Altnurga sihtkaitsevööndisse. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamisele, kuna ei võimalda tagada teadaolevate metsaelupaikade, must-toonekure ja kaitsealuste taimeliikide elupaikade ega kasvukohtade säilimist.

Kaitsealal ei ole veekogusid, mistõttu ei ole kaitse-eeskirjaga reguleeritud ujuvvahendiga liiklemist, kalapüüki ja adru varumist. Kuna kaitsealale ei jää ehitusmaterjaliks sobiva pilliroo kasvualasid, mis võiksid roo varujatele huvi pakkuda, siis ei ole looduskaitsealades sätestatust teisiti reguleeritud ka pilliroo varumist. Kaitstavale linnuliigile on kaitseala eelkõige pesitsusalaks, mitte toitumisalaks. Seetõttu on liigi elutingimuste säilitamiseks olulisim tema pesitsuskoha – vana metsa – säilitamine. Sellest tulenevalt ei ole vajadust reguleerida liigi elutingimuste säilitamiseks koosluste kujundamist. Kaitseala veerežiim ei ole rikunud sellises ulatuses, mis ohustaks kaitstavate koosluste või liikide säilimist, ja seetõttu ei ole vajadust reguleerida loodusliku veerežiimi taastamist.

2.5.2. Kaitseala kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja teisi metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal 1. septembrist 14. märtsini, muul ajal on inimeste viibimine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevuse korral ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Inimeste viibimise keeld 15. märtsist 31. augustini on sätestatud vajadusest tagada must-toonekure häirimatus pesitsemise ajal, sest inimeste viibimine sihtkaitsevööndis pesitsusajal häirib linde ja seab ohtu pesitsusedukusele. Erandid kaitsealal viibimiseks keeluajal seoses järelevalve- ja päästetööde, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tööde ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusega võimaldavad hädaolukordades tegutsemist ning kaitse korraldamiseks ja teadusinfo kogumist vastavalt looduskaitsealade seaduse § 30 lõikele 3.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud püstitada kaitseala tarbeks tootmisotstarbeta ehitisi näiteks infotahvleid ja piiritähiseid, et toetada kaitseala kaitsefunktsioone. Samuti on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd, sest muidu ei ole võimalik rajatud objekte hooldada. Uute ehitistega seotud tööd, mis ei ole suunatud kaitseala väärtuste säilimise tagamisele, on keelatud, et vältida kaitse-eesmärkide kahjustamist. Ehitustegevusega kaasnevad pöördumatud keskkonnanõuded ja -ohud (elupaikade hävitamine ja/või kahjustamine, kaitsealuste liikide häirimine jne), mis võivad kaasa tuua ala kaitse-eesmärkide hävimise. Samas sõltub ehitustegevuse mõju kaitse-eesmärgile suuresti konkreetse ehitise iseloomust (asukohast, mahust, kasutatavast tehnoloogiast, ehitamise ajast jms), mistõttu ei pruugi ehitamine kaitse-eesmärki alati ohustada või jääb teatud tingimustel talutavuse piiresse. Vältimaks või vähendamaks kaitse-eesmärke kahjustavat ehitustegevust ning jättes võimaluse

püstitada kaitse korraldamiseks vajalikke ehitisi, on ehitustegevus kaitse-eeskirjaga jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks. Ehitiste hooldustööd on lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul, et tagada kaitseala väärtuste kaitse. Kaitsealal ei ole teadaolevalt ühtegi ehitist, mida oleks vaja hooldada, kuid kui kaitseala tarbeks rajatakse uus ehitis, siis tuleb selle hooldamiseks vastavalt kaitseala kaitse-eesmärkidele seada tingimusi, mis tagaksid, et hooldustööde käigus ei kahjustataks kaitsealal esinevaid loodusväärtusi. Lisaks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööd ja kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Kuivenduskraavide hooldus võib kaasa tuua kaitseala kaitse-eesmärgiks olevate metsakoosluste ja must-toonekure pesametsa loodusliku seisundi halvenemise, mille tagajärjel võib metsa struktuur muutuda must-toonekurele ebasobivaks. Küll aga ei saa keelata täielikult maaparandussüsteemide hooldust, st eesvoolude, kogujakraavide ja teeäärsete kraavide, mille mõju ulatub kaitseala piiridest väljapoole, hooldust tuleb võimaldada ulatuses, mis ei ohusta kaitseala väärtuste säilimist ja tagab kuivendusvõrgu toimimise. Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajaliku tegevuse all on mõeldud näiteks kaitsealuse linnuliigi must-toonekure pesapuud ohustavate puude eemaldamist või pesa toestamist, et tagada must-toonekure pesapaiga hea seisund ning pesitsemise edukus.

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, arvestades sealjuures eelmises peatükis loetletud leevendustega, millele nimetatud keelud ei kohaldu. Majandustegevus ja loodusvarade kasutamine (metsaraied, kaevandamine jms) on looduskompleksile niivõrd olulise mõjuga, et nende lubamine viib loodusobjekti kaitseväärtuste hävimisele.

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt tulu saamise eesmärgiga tehtav püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärgiks ei ole tulu saamine. Seega, kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Samuti on keelatud telkimine, lõkke tegemine ja rahvaürituse korraldamine. Keelud on vajalikud, kuna tegemist on koosluste ja liigi kaitsele suunatud looduskaitsealaga, mille pindala on väike ja kus rahvaürituste korraldamisega või laagrisse jäämisega võib väärtuslikele elupaikadele ja kaitsealusele liigile kaasneda oluline negatiivne mõju. Must-toonekure kui inimpeelglikku lindu peetakse väga tundlikuks just inimtegevuse suhtes, mistõttu seaks eespool loetletud tegevuste lubamine kaitseala kaitse-eesmärgiks oleva must-toonekure eduka sigimise ning säilimise otsesesse ohtu.

Kaitsealal on keelatud sõidukite ja maastikusõidukitega sõitmine, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Sõidukiga sõitmine on keelatud, kuna kaitsealal puuduvad teed ning väljaspool teid kehtestatud sõitmise keeld peab tagama pinnase, taimestiku ja kaitstavate elupaikade kahjustuste ning must-toonekure häirimise vältimise. Erandid on lubatud, et võimaldada hädaolukordades tegutsemist

ja kaitsekorralduslikult vajalike tegevuste läbiviimist, mis tulenevad otseselt LKS § 30 lõikest 3.

2.5.2.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevused on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta ei tohi muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks, ning jahilukeid lisasööta. Eespool nimetatud piirangud on vajalikud, et säilitada objekti looduslikkust, vältida kõlvikutüüpide ja olemasoleva taimestiku liigilise koosseisu põhjendamatu muutumist ning keskkonna tehisobjektidega risustamist. Nõusolekut vajavate tegevuste puhul ei ole võimalik üheselt öelda, kas planeeritu ühtib kaitse-eesmärkidega või ei. Asjaolud sõltuvad konkreetsetest tingimustest ja vajavad kaalutlusotsust. Näiteks võib tulevikus osutada siiski vajalikuks külastuskorraldusliku iseloomuga ehitise rajamine või ainsa juurdepääsu puhastamine. Seetõttu on eespool loetletud tegevused lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes. Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil kui keskkonnamõju hindamise järelevalvajal on õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse- ja arendushuvid.

3. Menetluse kirjeldus

Altnurga looduskaitseala kaitse-eeskirja esimene avalik väljapanek toimus 21. novembrist 5. detsembrini 2005. a Jõgevamaa keskkonnateenistuses ja Puurmani Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja menetlemise algatamise kohta ilmus üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja maakondlikus ajalehes Vooremaa 24. novembril 2005. a. ning Ametlikes Teadaannetes 18. novembril 2005. a. Kaitse-eeskirja eelnõuga sai tutvuda ka Jõgevamaa keskkonnateenistuse koduleheküljel. Avalikku arutelu ei korraldatud, kuna avalikustamise ajal ei ilmnenu selleks vajadust. Kaitse-eeskirja koostamise käigus viidi läbi arutelud Riigimetsa Majandamise Keskusega. Avalikustamise ajal ei esitanud teised huvigrupid küsimusi ega ettepanekuid.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti 2005. aastal riigimetsamaa haldajale Riigimetsa Majandamise Keskuse Pikknurme metskonnale, Jõgeva Maavalitsusele ja Puurmani Vallavalitsusele teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta. Kirjale oli lisatud kaitse-eeskirja eelnõu määrus,

seletuskiri ja piiriskeemi väljatrükk ning adressaatidel paluti avaldada arvamust, teha ettepanekuid ja esitada pretensioone. Ühtegi arvamust ei esitatud.

Kaitseala kaitse-eeskirja teine avalik väljapanek toimus 23. aprillist kuni 12. maini 2014. a Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni Tartu kontoris ja Puurmani Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 21. aprillil 2014. a üleriigilise levikuga ajalehes Eesti Päevaleht ja 22. aprillil 2014. a maakondlikus ajalehes Tartu Postimees. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 21. aprillil 2014. a. Avalikku arutelu ei korraldatud ja avaliku väljapaneku ajal selleks ettepanekut ei tehtud.

Teisest avalikust väljapanekust teavitati kirja teel riigimetsamaa haldajat Riigimetsa Majandamise Keskust, Jõgeva Maavalitsust, Põllumajandusameti Jõgeva keskust ja Puurmani Vallavalitsust. Kaitsealale ei jää ühtegi füüsilisele isikule ega eraõiguslikule juriidilisele isikule kuuluvat kinnisasja. Kirjas oli märkus, et juhul kui Keskkonnaametile ei ole hiljemalt 12. maiks 2014. a vastatud, siis loetakse, et adressaat on kaitse-eeskirja eelnõuga nõus. Kirjale oli lisatud kaitse-eeskirja eelnõu, seletuskiri ja piiriskeemi väljatrükk ning adressaatidel paluti avaldada arvamust, teha ettepanekuid ja esitada pretensioone. Ühtegi arvamust ei esitatud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Natura 2000 võrgustiku alade hulka Altnurga looduskaitseala piirides Altnurga loodusala, mille kaitse-eesmärgid on loodusdirektiivi I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid vanad looduspõhised (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslike ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Altnurga looduskaitsealal on oluliseks kaitse eesmärgiks linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi must-toonekure elupaiga ja toitumisala kaitse. Ala ei ole plaanis esitada linnualade hulka lisamiseks, kuna see ei vasta linnualade valiku kriteeriumidele, kuid vaatamata sellele aitab täita linnudirektiivi eesmärgi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada kaitsealuste liikide ja seal esinevate metsakoosluse kaitse. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Määruse jõustumisel puudub oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele, kuna tegu on suhteliselt väikese pindalaga ning kuna ala on juba osaliselt kaitse all ja seal kehtib sihtkaitsevööndi režiim.

Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele eelnõu materjalid arvamuse avaldamiseks. Avalikustamise üheks eesmärgiks on saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis omavad puutumust antud eelnõuga. Kohalik omavalitsus ei ole vastuolusid kehtivate planeeringutega välja toonud. Tegemist on riigimetsamaaga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohalikele omavalitsusele maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta.

Seoses sellega, et kaitsealal moodustamisega suureneb sihtkaitsevööndi pindala 78,8 ha, kus maamaksuseaduse § 4 lg 1 punkti 1¹ järgi kehtib 100% maamaksusoodustus, väheneb Puurmani valla maamaksutulu ligikaudu 249,55 eurot aastas.

Altnurga looduskaitseala moodustamisega võetakse riigimetsast täiendavalt range kaitse alla 78,8 hektarit. Lähtudes RMK arvutustest jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 110 eurot hektari kohta aastas (see teeb ca 9850 eurot).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Rahandusministeerium ja Siseministeerium kooskõlastasid eelnõu märkuste arvestamisel. Ülejäänud ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks. Kooskõlastamisel esitatud märkused ja ettepanekud ning nendega arvestamine on esitatud käesoleva seletuskirja lisan.

Mati Raidma
Keskkonnaminister

Altnurga looduskaitseala kaitse-eeskirja seletuskirja lisa nr 1

Kooskõlastusringil esitatud ministeeriumite märkustega arvestamise tabel

<p>Rahandusministeerium</p>	<p>Eelnõu seletuskirjas on puudutatud ainult üldisel tasemel kaitseala kehtestamise seost strateegiliste eesmärkidega. Ebaselgeks jääb eelnõu vajadus Euroopa Liidu linnu- ja loodusdirektiivi täitmiseks. Kui muudatused ei ole tarvilikud direktiivi täitmiseks, tuleb seletuskirjas põhjalikult selgitada, milliseid strateegilisi eesmärke saavutatakse. Seletuskirja tuleb täiendada selgitusega, miks on vaja täiendavaid meetmeid lisaks direktiiviga määratletule.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja sissejuhatust täiendatud. Kaitseala moodustamise eesmärk on tervikliku looduskompleksi kaitse, kuhu jääb I kaitsekategooria kaitsealuse liigi must-toonekure, mis on ühtlasi linnudirektiivi I lisa liik, elupaiga kaitse. Elupaigatüübid, mis on elupaigaks must-toonekurele, aga ka III kaitsekategooriaga kaitsealustele liikidele - harilikule ungrukollale ja sulgjale õhikule. Need kõrge väärtusega elupaigatüübid on vanad loodusmetsad, rohunditerikkad kuusikud ning soostuvad ja soo-lehtmetsad, mis on ühtlasi loodusdirektiivi I lisa. Kuna alal esinevad väärtused on nii siseriikliku kui üle-Euroopalise tähtsusega ja need jäävad tervenisti riigimaale, on plaanis esitada Natura 2000 võrgustikku lisamiseks. See on vajalik selleks, et parandada Natura elupaigatüüpide ja must-toonekure elupaiga üle-Eestilist looduskaitsealset seisundit. 2013. aasta Euroopa Komisjonile esitatud aruande järgi ei olnud need väärtused soodsas seisundis.</p>
-----------------------------	--	---

Rahandusministeerium	<p>Täiendada seletuskirja eelnõu rakendamisel kaasnevate eelarveliste mõjudega riigi eelarvestrateegia perioodil aastate lõikes. Prognosida tuleb rahalises väljenduses kõiki tulusid ja kulusid, mida uue korra kehtestamine kaasa toob. Muuhulgas kajastada mõjud Riigimetsa majandamise Keskuse (edaspidi RMK) eelarvele.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja täiendatud prognoosiga RMK eelarve muutuse kohta. Altnurga looduskaitseala moodustamisega võetakse riigimetsast täiendavalt range kaitse alla 78,8 hektarit. Lähtudes RMK arvutustest jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 110 eurot hektari kohta aastas (see teeb ca 9850 eurot).</p> <p>Peale selle väheneb Puurmani valla maamaksutulu ligikaudu 249,55 eurot aastas, kuna kaitseala moodustamisega suureneb sihtkaitsevööndi pindala 78,8 ha, kus maamaksuseaduse § 4 lg 1 punkti 1¹ järgi kehtib 100% maamaksusoodustus. Rohkem tulude ja kulude muutusi kehtestatav kaitsekord kaasa ei too, kuna tegemist on kogu ulatuses riigimaaga.</p> <p>Riigieelarve strateegia perioodi jooksul kulude maht oluliselt ei muutu.</p>
----------------------	--	---

Siseministeerium	<p>Seletuskirja mõjude hindamise peatükis ei ole käsitletud üld- ja detailplaneeringutega seotud teemasid. Anda hinnang kaitse-eeskirja jõustumisel kaasnevate täiendavate piirangute olulisust ning sellest tulenevaid vajadusi kehtivate planeeringute muutmiseks. Samuti on vaja selgitada koostamisel olevate detailplaneeringute edasist menetlust.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja täiendatud.</p> <p>Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamus avaldamiseks eelnõu materjalid. Looduskaitseeaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üheks eesmärgiks saada menetlusosalistelt neile teadaolevad andmed, mis omavad puutumust antud eelnõuga.</p> <p>Kohalik omavalitsus ei ole vastuolusid kehtivate planeeringutega välja toonud. Tegemist on riigimetsamaaga.</p>
------------------	--	--